

UNELE CONSIDERENTE PRIVIND CULTURA VORBIRII LA PREȘCOLARI

*Mocanu Liuba, dr., conf. univ.
UPS „Ion Creangă” din Chișinău*

CZU:373.2:808.5

Abstract

The article discusses one of the most significant issues in the early childhood development, namely, the formation and evolution of speech, taken generally, and the culture of speech, in particular. The author presents a theoretical background on the notions of speech, culture, speech culture etc. Some aspects of oral language (sound culture, grammatical correctness) are briefly characterized, being the pieces which require hard efforts and engagements to form and develop the culture of speech in preschoolers. A number of methodological procedures and activities of working to form the culture of speech competence in preschoolers are presented for the didactic staff.

Key-words: speaking, culture, speech culture, sound culture, grammatical correctness, phonemic hearing.

Una dintre competențele generale, plasată, de fapt, pe primul loc, recomandate de către Uniunea Europeană, este competența de comunicare. Aceasta, competența de comunicare în limba maternă, în general, reprezintă capacitatea de a exprima și interpreta concepte, gânduri, sentimente, fapte și opinii, atât în formă orală, cât și în formă scrisă (ascultare, vorbire, citire și scriere) și de a interacționa lingvistic într-un mod adecvat și creativ într-o serie completă de contexte culturale și sociale [9, p. 11].

Capacitatea respectivă începe să se formeze din vârsta timpurie.

O formă a comunicării umane, o formă vocalizată o reprezintă vorbirea. Ea se bazează pe combinarea sintactică, lexicală și a diverse nume proprii din vocabularul complex (de obicei peste 10.000 de cuvinte diferite) al oricăreia din limbile moderne. Potrivit dicționarului, vorbirea este procesul de transmitere a informației cu ajutorul limbii; faptul de a vorbi.

Lingvistul american Edward Sapir (1921) definește vorbirea drept o trăsătură caracteristică omului, care nu este produsă de instinct. Ea este o metodă de a exprima și transmite mai departe gândurile, sentimentele și dorințele prin intermediul unui sistem de simboluri descoperite / inventate de om [Apud 4].

Se mai susține că vorbirea este un flux sonor continuu în care se produce o evidență a fenomenelor fonemice. Vorbitorul, inclusiv copilul, reproduce fonematic o structură semantică în rezultatul unei deprinderi [12].

Dacă limbajul este activitatea de comunicare cu ajutorul limbii, apoi vorbirea este actul de utilizare individuală și concretă a limbii în procesul complex al limbajului [16].

În esența ei, vorbirea este monolog, adică vorbire a unui singur locutor, sau „convorbire”, „vorbirea unuia cu altul”, astfel traduce Coșeriu termenii germani Mitsprechen și Miteinan dersprechen, adică dialog [apud 8].

Toate aceste aspecte sau componente ale limbii, ale limbajului oral (vocabular, sunete, corectitudine gramaticală, vorbire coerentă) țin neapărat de normativitate.

Dar care este rolul culturii? *John Fiske* menționa: „Comunicarea este o dimensiune centrală a vieții noastre culturale; fără ea, orice tip de cultură moare”. Cultura este universul creat de om prin capacitatea sa de comunicare simbolică. Putem astfel vorbi de o corespondență între formele culturii și formele de comunicare. Omul trăiește într-un univers creat de el însuși – iată o propoziție ce poate rezuma axioma la care au ajuns disciplinele sociale în încercarea de a defini specificul existenței umane. Acest univers, pe care omul și l-a creat prin activitatea sa

practică și cognitivă, poartă denumirera generic de *cultură*. Analizând acest univers, gândirea modernă a introdus o serie de distincții între domeniile și sferile creației umane. Astfel, conceptul de cultură și-a păstrat și sensul generic, antropologic, dar a dobândit și un sens mai precis, mai specializat [apud 5].

„Prin cultură, existența se îmbogățește cu cea mai profundă variantă a sa. Cultura este semnul vizibil, expresia, figura, trupul acestei variante. Cultura ține deci mai strâns de definiția omului decât conformația sa fizică sau, cel puțin, tot așa de strâns”.

Există nenumărate definiții, dar, cea clasică, a culturii o datorăm antropologului englez Edward Tylor (1832-1917), care a definit cultura ca reprezentând *acel complex întreg care include cunoașterea, credințele, arta, morala, legile, obiceiurile și orice fel de capacități și deprinderi achiziționate de om ca membru al societății*.

Ea este ceea ce ne reprezintă, de fapt, personalitatea, și ajunge până a ne reprezenta și națiunea. Deci, a vorbi frumos, corect înseamnă a da dovadă de un comportament echilibrat, ceea ce trebuie să facă un om în societate [Apud 6].

Cultura reprezintă toate modurile de gândire, de comportament și de producție, transmise de la o generație la alta prin comunicare sau prin orice alt mijloc, cu excepția celui genetic. Ea este cea care face ca ființa umană să se deosebească în mod fundamental de restul animalelor. Cultura este un sistem de valori permanente, este ceea ce ne reprezintă. Ea nu privește doar produsele de elită create într-o societate, ci orice fel de produs. Fiecare dintre noi este dator să cunoască cultura și să expună gândurile cu ajutorul comunicării, vorbirii, deoarece toți trăim cu oportunitatea de a schimba cultura poporului nostru (Lucian Blaga).

Orice cultură există doar într-o formă comunicatională, pentru că ceea ce nu se poate transmite nu aparține culturii. Această transmitere a culturii este un proces vital pentru orice societate. Din acest motiv, limbajul, comunicarea, vorbirea sunt instrumentul fundamental al construcției culturii și el are o importanță majoră în definirea atât a culturii, cât și a relațiilor sociale [11].

Se susține că termenul de *cultură a vorbirii* este polisemantic. Cultura vorbirii reprezintă capacitatea de a utiliza corect, adică în corespundere cu conținutul celor expuse, ținând cont de condițiile comunicării verbale și scopul acesteia, de a se folosi de toate mijloacele sonore (intonaționale, de volumul lexical, de formele gramaticale etc.) [5].

Unii cercetători menționează că cultura comunicării orale, a vorbirii reprezintă o astfel de organizare a mijloacelor lingvistice, care, într-o anumită situație de comunicare, respectând normele lingvistice și de etică, comunicarea permite asigurarea unui efect mai mare și atingerea scopului scontat (E Șireaev). Cultura verbală constituie o parte a culturii poporului ce ține de utilizarea corectă a limbajului. În ea se include însuși limbajul, specificul lui etnic, diversitatea funcțională și socială, încorporate într-o formă scrisă sau orală; posedarea normelor limbii literare orale și scrise (pronunțarea corectă, accentul, folosirea cuvintelor, a gramaticii, a stilisticii), cât și capacitatea de a folosi mijloacele expresive ale limbii în diverse condiții de comunicare [apud 5].

Dacă ne referim la calitățile comunicării orale, menționăm că printre calitățile principale ale vorbirii se atestă bogăția și varietatea vocabularului.

Bogăția limbii individuale oferă posibilitatea de a diversifica vorbirea, de a-i da o concreteță, claritate. Ea constă din numărul mare de cuvinte, din cunoașterea sensurilor acestora și utilizarea lor corectă, fapt ce permite a evita repetările, a da comunicării un anumit farmec. Cu

cât mai multe unități lexicale cunoaște omul, cu atât mai exact își poate exprima gândurile, sentimentele. Arsenalul de cuvinte ale fiecărei persoane în parte depinde de multe, inclusiv și de nivelul culturii generale, de vârstă, activitatea pe care o practică etc.

O cultură înaltă a comunicării, vorbirii înseamnă posibilitatea de a folosi corect, exact și expresiv transmiterea gândurilor sale prin intermediul mijloacelor lingvistice, sublinia lingvistul A. Ciobanu. Vorbire corectă se numește acea în cadrul căreia se respectă normele limbii literare contemporane. Norma limbii este noțiunea principală a culturii vorbirii [3].

Gradul de stăpânire și de folosire a limbii reprezintă o trăsătură definitorie a nivelului cultural și științific al fiecărui popor. Pentru fiecare cetățean – indiferent de vârstă și de profesie – capacitatea de stăpânire și de utilizare a mijloacelor verbale de comunicare desemnează o trăsătură definitorie a pregătirii cultural-științifice a personalității. Rezultă astfel ca limbajul (în primul rând limbajul natural) este un instrument esențial pentru orice fel de cultură. Formele și modalitățile în care acesta funcționează determină anumite profiluri ale culturilor în cauză [7].

Între limbă și cultură există o reciprocitate: limba ajută culturii și cultura ajută limbii. Limba ca expresie a spiritului și ca mediu de înțelegere între oameni reprezintă atât un produs al minții, cât și al tuturor facultăților care constituie sufletul omenesc. Prin urmare, la producerea actului vorbirii, care se face prin aplicarea limbii, noi nu trebuie să ținem seama numai de simpla formulare a ideilor, dar și de raportul ce există între acestea și sensibilitatea noastră, subliniază T. Callo [2].

În practica pedagogică nivelul înalt al culturii vorbirii este denumit de sintagma *vorbire corectă, vorbire frumoasă*, care cuprinde următoarele caracteristici: *bogăția, exactitatea, expresivitatea etc.*

Bogăția vorbirii presupune un volum mare de cuvinte, de percepere a sensului acestora și de utilizare adecvată a lor, dar și a expresiilor, îmbinărilor de cuvinte, recurgerea în vorbire la diverse mijloace, fenomene lingvistice. Bogăția lexicală este manifestată prin utilizarea instrumentelor de limbaj care nu se repetă, care poartă o încărcare semantică. Această bogăție a vorbirii depinde de vocabularul participanților la comunicare. Bogăția lexicală reflectă și bogăția textului, adică saturație cu gânduri, sentimente ale autorului [15].

Expresivitatea vorbirii presupune selectarea mijloacelor lingvistice, verbale, nonverbale, dar și paraverbale; este o calitate comunicativă a vorbirii, care apare pe baza relației dintre vorbire și estetică. Ea este necesară pentru a atrage atenția ascultătorilor, cititorilor asupra subiectului discursului [15].

Nu în ultimul rând, *expresivitatea* vorbirii este o caracteristică emoțională care reflectă atitudinea omului față de tema comunicării etc., fiind foarte importantă în vorbire. Principalele caracteristici expresive ale vorbirii sunt intonația, melodia, ritmul, tempoul, accentul, pauzele, intensitatea și timbrul vocii.

Strâns legată de expresivitate este *exprimarea persuasivă*, care reflectă influența asupra gândurilor, sentimentelor și comportamentelor ascultătorilor. Această caracteristică este asigurată prin contabilizarea particularităților individuale ale receptorului. De exemplu, mesajul vorbitorului presupune o anumită direcție de influență asupra auditoriului sau publicului. În procesul de dezvoltare, fiecare om, în primul rând, însușește limba sau limbile în care comunică cei din jur (limba maternă). A însuși limba înseamnă a stăpâni partea ei fonetică, gramatica și vocabularul [17, p. 143]. Toate acestea sunt dependente una de cealaltă.

Cultura vorbirii cuprinde *cultura sonoră*, care reprezintă toate aspectele ce țin de latura sonoră a cuvântului, a limbajului sonor în general: pronunția corectă a sunetelor, cuvintelor, viteza, puterea expunerii verbale, ritmul, pauza, accentul, intonația etc. Formarea acestei culturi depinde de funcționarea corectă a sistemului auditiv și a aparatului articulator, îndeosebi în perioada timpurie, când acestea se află în proces de dezvoltare. Componentele constituente ale culturii sonore – auzul verbal și respirația verbală reprezintă premise și condiții pentru apariția vorbirii sonore.

Aspectul sonor al vorbirii a fost studiat din diverse puncte de vedere: dezvoltarea percepției vorbirii și formarea aparatului fonoarticulator (Vrășmaș E., Verza E., Păunescu C. etc.). Alți cercetători subliniază rolul conștientizării de către copii a aspectului fonetic al vorbirii. Astfel, A. N. Gvozdev etc. susține că preșcolarii, de mici, încep să observe anumite imperfecțiuni în vorbirea altora. De aspectul, ținuta sonoră a vorbirii depinde, în mare parte, puterea de influență asupra ascultătorului, din care cauză și este necesară o muncă specială asupra aspectului sonor al vorbirii.

F. H. Allport face o explicație a modului de producere a reacției circulare urmând drumul închis: stimulent auditiv, chinestezic articulatoric. Pentru ca vorbirea să se poată forma, explică dânsul, creierul copilului trebuie să primească informații corespunzătoare despre modul cum funcționează diferite verigi ale aparatului verbal. Aceste informații le primesc de la propriile organe, susține C. Păunescu, prin încercările copilului de a executa mișcările necesare emiterii diferitelor sunete verbale. Reacția circulară la sunetul propriei voci nu încetează când copilul a învățat cuvinte. Această reacție stă la baza perfecționării sonorității vocii [Apud 13].

Printre obiectivele principale ce vizează cultura sonoră este și exersarea deprinderilor de a percepe elementele sonore ale vorbirii, de a înțelege, adică, de a dezvolta atenția (auzul) verbală, auzul fonematic. Auzul verbal, menționează M. Lavric, reprezintă o noțiune foarte extinsă. Ea include în sine priceperea de atenție auditivă și înțelegerea cuvintelor, capacitatea de a deosebi diferite aspecte ale vorbirii: timbru, expresivitate și, nu în ultimul rând, un auz fonematic bine dezvoltat, adică capacitatea de a diferenția toate sunetele (fonemele) limbii materne. Toți cercetătorii susțin că o condiție obligatorie ce asigură perceperea fonemelor limbii native o constituie auzul fonematic. De nivelul de dezvoltare a acestuia, a capacității de analiză și sinteză a sunetelor verbale depinde și formarea unei pronunțări corecte [10]. Iar aceasta, la rândul ei, contribuie la crearea unei vorbiri corecte. Aspectul fonetic al vorbirii are la bază norme fonetice.

Înțelegerea vorbirii, însușirea aspectului ei sonor depinde totalmente de gradul de formare și dezvoltare a auzului, care, în vârsta timpurie, se dezvoltă înaintea aparatului articulator. Grație acestuia sunt percepute toate nuanțele vorbirii sonore, reglează și controlează vorbirea limbajul oral al vorbitorului [13].

Burlea G. afirmă că *capacitatea copilului de a percepe limbajul ca o structură combinatorie constituită dintr-o serie limitată de sunete (foneme) se poate considera a fi una dintre cele mai mari construcții conceptuale ale minții umane.*

Copiii trebuie să conștientizeze existența fiecărui fonem înainte de a achiziționa citirea și trebuie să realizeze că această abilitate „sofisticată” de a citi trebuie să includă conștientizarea fiecărui fonem [Apud 14].

Astfel, dezvoltarea auzului fonematic la copii o putem face prin:

- deosebirea sunetelor din natură de sunetele vorbirii;

- constatarea modalității de rostire a sunetelor, la care participă anumite organe ale vorbirii;
- sesizarea activității coardelor vocale în procesul rostirii sunetelor;
- conștientizarea fonemului ca cea mai mică unitate fonetică a limbii, ce deosebește în rostire un cuvânt sau o silabă de altă, concomitent ei pătrund în deslușirea fiecărui cuvânt, fiecărui sunet;

- conștientizarea faptului că sunetele vorbirii se deosebesc din punct de vedere acustic prin înălțime, adică ton, intensitate, adică tărie, durată, timbru etc. [1].

Borodici, Fomiciova, Lavric etc. relevă că a forma cultura sonoră a vorbirii înseamnă a-1 deprinde pe copil să perceapă și să utilizeze corect unitățile fonetice segmentale și să le organizeze cu ajutorul celor suprasedimentale [apud 10].

De corectitudinea audierii și a pronunțării sunetelor depinde corectitudinea gramaticală. Fără cultivarea limbii nu poate fi vorba de instruire, de educație. În acest sens, S. Berejan menționa că este necesar să perfecționăm neconținutul forma de expresie, tinzând spre aceea ca ea să fie precisă din punct de vedere lexical, corectă, din punct de vedere gramatical, și expresivă, din punct de vedere stilistic, deoarece cultura limbii este, în ultimă analiză, cultura gândirii [18].

Învățarea de către copii a structurii gramaticale a vorbirii are loc sub forma însușirii acelor categorii gramaticale care au semnificație. Formele cuvintelor, sensul concret al cărora nu corelează cu logica gândirii copiilor, nu sunt clare, creează mari dificultăți în însușirea lor. A.N. Gvozdev menționa că, în primul rând, sunt însușite categoriile cu semnificație foarte clară, care ușor pot fi reținute de către copil [Apud 10, p. 106].

Se susține că procesul însușirii structurii gramaticale este unul foarte complicat și ține de activitatea analitico-sintetică a scoarței cerebrale. Mecanismul dezvoltării acestei activități intelectuale complicate a fost descoperit de I.P. Pavlov, menționând că gramatica reprezintă o formă specifică a stereotipului verbal dinamic. Acest stereotip se formează ușor grație caracterului stabil al lui. Dacă copilul a însușit terminațiile cazurilor, ulterior le folosește corect, dacă acestea corespund sistemului general al limbii. Dar, cu toate acestea, se observă o flexibilitate insuficientă în aplicarea stereotipului dinamic, că însușirea structurii gramaticale de către preșcolari nu decurge fără greșeli. Dificultățile se explică prin:

- particularitățile caracteristice vârstei;
- legitățile însușirii aspectului morfologic și sintactic al vorbirii;
- dificultatea sistemului gramatical, îndeosebi a morfologiei [10].

În limba română există forme ce fac excepție de la normă (substantivele neutre, adjectivele cu diferit număr de terminații, verbele neregulate ș.a.). Recurgând la aceste forme netipice, copiii foarte frecvent comit greșeli. De exemplu, flexionarea cuvintelor-substantive (teiuri); substantive neutre (drum – drume, scaun – scauni), singularia sau pluralia tantum (făinile, laptele, un orez), articularea substantivelor în propoziție (copilu (l), mame (le) etc.), articularea substantivelor în Genitiv, Dativ (al, a, ai, ale), a formei substantivelor (fetelor, Lenuței, lui Ion, prietenei, copilului) etc.

Deci, copilul întrebuințează formele gramaticale însușite și în acele cazuri, când se întâlnesc excepții de la sistem.

Corectarea greșelilor din limbajul preșcolarilor depinde, în mare parte, de cultura vorbirii și dorința adulților de a-i învăța pe copii cum se articulează cuvintele, cum se construiește corect o îmbinare de cuvinte, o propoziție, să fie atenți la orice eroare și, pe cât este posibil, atent să o

corecteze, recurgând la diferite modalități (Exemplu, *Jocul Al* (a, ai, ale) cui? *Alcătuirea întrebărilor în baza situațiilor, imaginilor* (Copilul oferă un trandafir mamei), *explicarea unor situații* (laptele nu-l putem număra), *experimentul* (numărarea zahărului, orezului), *completarea propoziției* (în funcție de problema apărută), *lectura după imagini, explozia stelară* (exersarea în a construi și răspunde la întrebări), exercițiul *Solicitarea* (dați-mi, vă rog, spune-i Anei), *repetarea* etc.

BIBLIOGRAFIA

1. BOȘCAIU, E. *Prevenirea și corectarea tulburărilor de vorbire în grădinițele de copii*. București, 1973.
2. CALLO, T. Relația limbă-vorbire în esențializarea diatopică a vorbitorului cult. În *Teoria educației: inovație și modernizare solidarități: solidaritatea cu tradiția și solidaritatea cu auditorul*. Ch., IȘE, 2006.
3. CIOBANU, A. *Limba maternă și cultivarea ei*. Ch., 1988.
4. Comunicare. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Comunicare>
5. Cultură-și-comunicare <https://ru.scribd.com/doc/cultură-și-comunicare>
6. Cultura comunicării <https://prezi.com/sj0zpg58efx3/cultura-comunicării/>
7. DRAGHICI C. Importanța dezvoltării vorbirii în ansamblul activităților desfășurate în școală, https://concursurilecomper.ro/rip/2014/martie2014/12-DraghiciCosmin-Importanța_dezvoltării_vorbirii.pdf.
8. GAVRILOV A. Subiectul vorbirii 2. Ce este vorbire? În *Philologia*, 2013, ianuarie-aprilie <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A6756/pdf>.
9. GREMALSCHI A. Formarea competențelor-cheie în învățământul general: provocări și constrângeri, Ch., 2015, www.soros.md/files/publications/documents/studiu%20Formarea%20Competențelor-Cheie.pdf.
10. LAVRIC, M. *Metodica dezvoltării vorbirii preșcolarelor*. Ch.: Lumina, 1985.
11. Limbajul – pivotul culturii [Http://euromentor.ucdc.ro/vol2nr1martie2011/eur-ro/concepte%20generale%20al](http://euromentor.ucdc.ro/vol2nr1martie2011/eur-ro/concepte%20generale%20al)
12. PAREA E. Corelația metodologică vorbire orală – comunicare orală https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Corelatia%20metodologica%20vorbire%20orala%20comunicare0ora_la.pdf.
13. PĂUNESCU, C. *Tulburări de limbaj la copil*. București: Editura Medicală, 1984.
14. POPA R. Conștiința fonologică https://www.academia.edu/11254620/Conștiinta_fonologica
15. Precizia, corectitudinea, relevanța vorbirii, aroundsmoke.ru/ro/tochnost-pravilnost-umestnost-rechichistota-rechi-logichnost-rechi/
16. SÂRBU C. Limbajul și comunicarea https://www.academia.edu/23731197/Limbajul_%C5%9Fi_comunicarea.
17. TARNOVSCHI, A.; RACU, J. *Psihologia proceselor cognitive*. Ch., 2017.
18. www.asm.md. News details-Academia de Științe a Moldovei.